

Drs. T.M. Gilhuis, Dr. G. Puchinger, H. Algra en Dr. A. van der Hoeven: *Krijgsknechten van zoodanigen veldheer*. Cahiers voor het christelijk onderwijs uitgegeven onder auspiciën van de Stichting Unie 'School en Evangelie'. Uitg. J.H. Kok, Kampen.

In vier opstellen wordt in dit geschrift aandacht geschonken aan het feit dat het in 1976 honderd jaar geleden was dat Groen van Prinsterer en Heldring gestorven zijn. Drs. T.M. Gilhuis onderzoekt de verhouding tussen de twee grote mannen uit de vorige eeuw met betrekking tot de tegenstelling die men in de kring van het Reveil pleegde te maken tussen juridisch-confessioneel en ethisch-irenisch. Deze tegenstelling heeft een wortel in een verschillende benadering van de kwestie hoe men positie diende te kiezen tegenover het verval in de Hervormde Kerk. De strijd op het kerkelijk terrein blijkt echter grotendeels bepalend te zijn geweest voor de aard van de visie op het christelijk onderwijs. Het onderwijsvraagstuk blijkt de doorwerking van deze tegenstelling te ondergaan in het ietwat tragische conflict tussen Groen en Van der Bruggen.

Dr. Puchinger geeft een boeiend antwoord, heel persoonlijk en tevens bijzonder objectief geargumenteed, op de vraag wat boeit en blijft boeien in de omgang met Groen van Prinsterer. Groens geschriften moeten gelezen worden tegen de achtergrond van zijn tijd, maar vooral ook tegen de achtergrond van zijn persoonlijke ontwikkeling. Puchinger geeft die ontwikkeling op een geconcentreerde manier weer. Eenheid is er in de persoonlijke vroomheid: Groen blijft een grote onder de groten 'vooral vanwege de geheel eigen spiritualiteit die hij in de omgang aan zijn tijdgenoten en het nageslacht heeft geschonken'.

De bijdrage van H. Algra beweegt zich rond het thema van de facultatieve splitsing van het godsdienstonderwijs gelijk deze door Groen werd voorgestaan tot aan het einde van zijn leven. Ook hier ontvangt het conflict tussen Groen en Van der Bruggen volle aandacht. Dit laatste is ook weer het geval in de bijdrage van Dr. Van der Hoeven. Zijn studie draagt als opschrift: *Otho Gerhard Heldring - 'Gezond Christendom'*, is breder dan de voorafgaande stukken en suggereert meer eenheid in Heldrings standpunt dan uit de studie van Gilhuis blijkt.

De bundel als zodanig kan beschouwd worden als een typisch voorbeeld van interpretatie-mogelijkheden, en -moeilijkheden die zich ten aanzien van de grootse beweging van het Reveil wel zullen blijven voordoen. Standpunten bepalen beschouwingen. Daaruit blijkt dan ook weer hoezeer deze historische beweging een levende zaak is tot op heden. De mannen hebben zich werkelijk niet met nulliteiten bezig gehouden; vandaar de verscheidenheid, die tekenend voor werkelijk leven is.

W. van 't Spijker

Drs. H.G. Leih, *Gods hand in de geschiedenis?* (Oyer geschiedenisonderwijs op de christelijke school). Cahiers voor het christelijk onderwijs uitgegeven onder auspiciën van de Stichting Unie 'School en Evangelie', Uitg. J.H. Kok, Kampen, 1976.

Het boekje wil het christelijk onderwijs dienen, waardoor jongeren ware leef-